

GÖTEBORGS
REGIONEN

Mångfald i arbetet med ensamkommande barn & unga

Rapport från projektet
Nya Grannar (2018)

Göteborgsregionen (GR) består av 13 kommuner som har valt att jobba tillsammans. Vi driver utvecklingsprojekt, har myndighetsuppdrag, forskar, ordnar utbildningar och är storstadsregionens röst i Västsverige, bland mycket annat. I våra nätverk träffas politiker och tjänstepersoner för att utbyta erfarenheter, bolla idéer och besluta om gemensamma satsningar. Allt för att regionens en miljon invånare ska få ett så bra liv som möjligt.

Göteborgsregionen 2018
Box 5073, 402 22 Göteborg
gr@goteborgsregionen.se
www.goteborgsregionen.se

Författad av: Thomas Lidén
thomas.liden@goteborgsregionen.se

Innehåll

Inledning	4
Rapportens syfte och frågeställningar	5
Projektet Nya Grannar	6
Mångfald och jämlika förutsättningar	7
Ensamkommande barn och unga som kommit till Sverige	11
Kön	12
Ålder	12
Etnisk tillhörighet	13
Religion eller annan trosuppfattning	13
Funktionsnedsättning	14
Könsöverskridande identitet eller uttryck	14
Sexuell läggning	15
En problematisering av mångfald sett utifrån diskrimineringsgrunderna	15
Resultat	18
Hur talar deltagarna om ensamkommande barn och unga utifrån ett mångfaldsperspektiv?	18
Skillnader mellan flickor och pojkar	19
Hierarkier	19
Språkets betydelse	20
Utöver diskrimineringsgrunderna	20
Hur förstår deltagarna uppdraget att säkerställa jämlika förutsättningar?	21
Riktade insatser	21
Relationer och delaktighet	21
Behov av ytterligare anpassningar	22
Vilka konsekvenser kan talet om barnen och ungdomarna och sättet att se uppdraget ge för den praktik som skapas?	23
Sammanfattning och slutsatser	26
Bilaga 1. Frågor som använts under workshops	30
Källhänvisningar	31

Inledning

”Vad innebär jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering?”.

De tre orden lyser upp den vita powerpoint-sliden bakom mig, ackompanjerat av ett lätt surrande från projektorn. Framför mig sitter tretton personer i en halvcirkel med skilda bakgrunder och yrken. Gemensamt för dem är att de arbetar i verksamheter för ensamkommande barn och unga.

En fjortonde person är sen, knackar på dörren, ber om ursäkt, sätter sig snabbt ner. En annan räcker upp handen, bryter tystnaden, säger att jämställdhet handlar om rättvisa och likabehandling. Personen förklarar kort. I övrigt är gruppen tyst. Jag trycker fram ett citat från regeringsformen, med vilket jag vill sätta agendan för dagen:

”Det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället...”¹

Lagar kan sägas representera ett riktmärke för ett lands värdegrund.² Genom riksdagens lagstiftande makt är de också ett resultat av en demokratisk process. Lagarna reflekterar vilka normer som råder, och vilket samhälle vi strävar efter. Tack vare olika lagar kan en flicka få asyl i Sverige, få tillgång till studiehandledare, tolk och särskilt stöd i skolan, utbilda sig till jurist, engagera sig politiskt och bli invald i kommunfullmäktige. Fyra år senare kan hon ta plats i Sveriges riksdag för att själv vara med och stifta lagar. Men på vägen dit behöver hon uppmärksammas som mer än ensamkommande – ett begrepp som kan innebära såväl möjligheter som begränsningar.

Följande rapport belyser hur personal i kommunala verksamheter uppmärksammar ensamkommande barn och unga utifrån mångfaldsperspektiv. Rapportens underlag är samlat från nio workshops med totalt cirka 180 deltagare som i sitt arbete på olika sätt jobbar med ensamkommande barn och unga i skolor, på boenden, inom kultur och fritid samt socialtjänst. Utifrån underlaget diskuterar jag även verksamheternas möjligheter att skapa jämlika förutsättningar för de barn och unga som finns i deras mottagande.

Rapporten är skriven inom ramen för projektet Nya Grannar. Projektet finansierades av Europeiska Socialfonden (ESF), och har därmed haft krav på sig att särskilt synliggöra arbetet med vad ESF benämner som ”jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering”.³ Rapporten vänder sig i första hand till personal och ledning inom de verksamheter som deltagit i Nya Grannar, men kan sannolikt vara relevant även för personer i liknande roller och verksamheter.

Thomas Lidén
Göteborg, december 2018.

¹ SFS 1974:152, 1 kap, 2 §.

² Swanstein & Henrikz, 2018: sid. 262.

³ ESF, 2018.

Rapportens syfte och frågeställningar

Till gruppen ensamkommande barn och unga räknas minderåriga personer som kommit till Sverige för att söka asyl utan medföljande förälder eller annan vårdnadshavare.⁴ De har bland annat rätt till god man och plats på särskilda boenden, vilket ska kompensera för den brist på stöd och trygghet de antas ha i jämförelse med barn och unga som kommer med föräldrar eller andra vårdnadshavare. Därför är det viktigt för barnen och ungdomarna att bli uppmärksammade och definierade som just ensamkommande.

Men barnen och ungdomarna är mer än ensamkommande – en kategori som beskriver bara ett fåtal gemensamma rättigheter och förutsättningar. Likt andra grupper finns där personer med olika könstillhörigheter, funktionsvariationer, ursprungsländer, studiebakgrunder, åldrar, intressen, erfarenheter och så vidare. Deras rättigheter är desamma, men förutsättningarna, och således behoven, kan skilja sig åt. För att inkludera alla barn och unga i samhället har kommuner ansvar att i sina olika verksamheter uppmärksamma och anpassa för dessa olika behov.⁵

Ett sätt att titta på hur detta ansvar uppfylls är att undersöka hur personal i kommunala verksamheter talar om ensamkommande barn och unga. Live Stretmo menar att omsorgspersonals uppfattningar om de personer omsorgen riktas till sätter ramarna för det stöd som ges.⁶ I hennes avhandling, *Governing the unaccompanied child*, undersöker Stretmo kopplingen mellan personalens tal om just ensamkommande barn⁷ och den praktik personalen skapar i sitt arbete.

Enligt Stretmo positionerade den personal hon studerade de ensamkommande barnen gentemot barn som vuxit upp i Sverige. Det kunde ta sig uttryck som upplevda brister hos de ensamkommande barnen, såsom en begränsad tillgång till skola eller ett kulturellt bagage som av personalen antogs begränsa barnens möjligheter. Stretmo menar att personalen såg behov av att utifrån ett kompensatoriskt perspektiv förmedla en ”realistisk” bild till barnen av deras (begränsade) möjligheter i Sverige. Baserat på intervjuer med barnen själva uppmärksammar Stretmo även hur många av barnen beskrev ”svenskhet” som en binär motsats till ”invandrarskap”, och att barnen själva internaliserat den upplevda uppfattningen om dem. Enligt Stretmo gav barnen på olika sätt uttryck för att undertrycka sina egna önskemål för att passa in och accepteras av sin omgivning.

Uppfattningar om ensamkommande barn och unga bland personal kan, utifrån detta perspektiv, begränsa såväl vad personalen ser som lämpliga insatser för barnen och ungdomarna som barnens och ungdomarnas egna självbilder för vilka de är och vad de kan utträta i livet. Syftet med den här rapporten är att belysa hur personal i kommunala verksamheter uppmärksammar ensamkommande barn och unga sett utifrån mångfaldsperspektiv. Detta gör jag för att i rapporten kunna diskutera verksamheternas möjligheter att skapa jämlika förutsättningar för de barn och unga som finns i deras mottagande.

⁴ Migrationsverket, 2018a.

⁵ Se t.ex. Regeringens proposition 2005/06:46, kapitel 5.8.2 för en sammanfattande bild av kommuners ansvar.

⁶ Stretmo, 2014.

⁷ Begreppet barn används här, inte barn och unga, med anledning av att Stretmo använder detta. Det berör dock samma målgrupp.

Rapporten besvarar följande frågeställningar:

- Hur talar deltagarna om ensamkommande barn och unga utifrån mångfaldsperspektiv?
- Hur förstår deltagarna uppdraget att säkerställa jämlika förutsättningar?
- Vilka konsekvenser kan talet om barnen och ungdomarna och sättet att se uppdraget ge för den praktik som skapas?

Mångfald definieras i rapporten utifrån de sju diskrimineringsgrunder som gäller i Sverige: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning och ålder. Med *jämlika förutsättningar* menas lika villkor och tillgång till insatser utifrån dessa grunder. Jämlikhet används med andra ord för att i rapporten gemensamt beröra det ESF benämner *jämställdhet*, *tillgänglighet* och *icke-diskriminering*. Begreppen mångfald och jämlika förutsättningar utvecklas längre fram.

Projektet Nya Grannar

Nya Grannar genomfördes 2016 – 2018 och vände sig till personal inom kommunala verksamheter som arbetar med ensamkommande barn och unga. Syftet med projektet var att höja personalens kompetens samt att bidra till ökad samverkan mellan boenden, skolor och socialtjänst. Kompetensutvecklingen har omfattat cirka 1800 personer i de deltagande kommunerna. Nya Grannar ägdes av Göteborgsregionen (GR) och har genomförts på uppdrag av kommunerna Alingsås, Göteborg, Härryda, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund och Tjörn. Projektet finansierades av ESF.

Målsättningen för projektet var att genom kompetensutveckling och samverkan stärka personalens och kommunernas förmåga till ett väl fungerande mottagande samt ett gott bemötande av och god omsorg om barnen och ungdomarna. Kompetensutvecklingen har skett genom workshops, föreläsningar och handledning av personalgrupper. Vid sidan av detta har varje kommun haft en lokal pilotverkstad där man testat och utvecklat rutiner för samverkan mellan boenden, skola och socialtjänst i arbetet med ensamkommande barn och unga.

Finansieringen av ESF har medfört krav på att i projektet särskilt synliggöra arbetet med vad ESF benämner som ”jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering”.⁸ De workshops jag genomfört har därför haft ett dubbelt syfte. Dels att stödja deltagarna i vad dessa begrepp kan innebära i deras verksamhet, och dels att samla underlag för den här rapporten. En workshops första del har därför bestått av en kunskapsdel med fokus på begreppen. Den andra delen har bestått av en interaktiv del där deltagarna tillsammans fått besvara olika frågor. Frågorna har bland annat fokuserat på hur deltagarna uppmärksammar mångfald i gruppen, vilka olika behov de upplever sig se bland barnen och ungdomarna sett till integrering samt vilka anpassningar de arbetar med för att skapa mer jämlika förutsättningar för barnen och ungdomarna.

Jag har efter workshopsen sammanställt deltagarnas svar, vilket utgör underlag för rapporten. Jag har genomfört nio workshops, med totalt ca 180 deltagare. Deltagarna arbetar bland annat som boendestödjare, fritidsledare, samordnare, lärare,

⁸ ESF, 2018

skolsköterskor, skolpsykologer, socialsekreterare, fältassistenter, integrationsvägledare och enhetschefer. Frågorna jag använt mig av finns bifogade som Bilaga 1. Frågorna formulerades utifrån rapportens syfte och för att kunna besvara dess frågeställningar. Alla frågor användes inte vid alla workshops, utan ett urval gjordes. Ibland gjordes urvalet av en kontaktperson från verksamheten, ibland gjordes urvalet av mig. Mitt urval gjordes då för att komplettera det underlag jag ditintills samlat in. Alla frågor har använts under minst en workshop.

Jag som skriver föreliggande rapport arbetar som projekt- och processledare på GR, med fokus på jämställdhet, jämlikhet samt sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). Jag har utanför projektet Nya GRannar ingen egen erfarenhet av att arbeta med ensamkommande barn och unga. Jag är utbildad statsvetare, med examen på mastersnivå.

Härnäst kommer jag utveckla vad mångfald innebär i rapporten samt exempel på hur jämlika förutsättningar kan förstås. Det följs av det andra kapitlet, där mångfald i relation till gruppen ensamkommande barn och unga diskuteras. I det tredje kapitlet besvaras sedan rapportens frågeställningar. I det fjärde kapitlet presenteras en kort sammanfattning samt rapportens slutsatser.

Mångfald och jämlika förutsättningar

Mångfald uppfattas av de flesta som något positivt och eftersträvansvärt. Samtidigt kan det finnas oklarheter i vad det egentligen betyder. I följande del förklaras därför vad mångfald innebär för den här rapportens räkning. Det baseras på två delar: mångfald som rättighet och mångfald som frihet. Längs med texten diskuterar jag också vad jämlika förutsättningar kan innebära.

Med mångfald som rättighet menar jag den variation av olikheter bland människor som förs fram i såväl internationell som svensk lagstiftning, till exempel regeringsformen, som nämndes tidigare:

”Det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas till vara. Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.”⁹

Variationen, eller olikheterna, kan med andra ord handla om hur vi ser ut, hur vi kommunicerar, vad vi tror och tycker, från vilka länder/regioner vi härstammar från, vem vi attraheras av och under vilka omständigheter vi kommit till och vuxit upp.

Mångfald som rättighet handlar också om olika verksamheters skyldighet och uppdrag att skapa jämlika förutsättningar för dess brukare. Det förtydligas i ett flertal andra svenska lagar. Skollagen¹⁰ och socialtjänstlagen¹¹ är särskilt relevanta för den här rapporten, i och med att de reglerar många av de verksamheter rapporten berör. Där står till exempel att:

⁹ SFS 1974:152.

¹⁰ SFS 2010:800

¹¹ SFS 2001:453

”I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.”¹²

och att:

”Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas

- *ekonomiska och sociala trygghet,*
- *jämlikhet i levnadsvillkor,*
- *aktiva deltagande i samhällslivet.”¹³*

I skollagen står att en likvärdig utbildning innebär en lika tillgång till utbildning och lika kvalitet i utbildningen, oavsett elevers förutsättningar.¹⁴ Det handlar med andra ord inte enbart om lika insatser för alla, utan också om olika insatser för olika behov. Ett axplock av Skolinspektionens granskningar kan visa på skillnader i tillgången till och kvaliteten i utbildningen i Sverige för nyanlända elever¹⁵ (inom vilka ensamkommande räknas), elever placerade i hem för vård och boende (varav många är nyanlända)¹⁶, elever med funktionsnedsättningar¹⁷ samt vad som benämns högrepresterande elever¹⁸.

För verksamheter som verkar under socialtjänstlagen är kunskapsläget mer oklart. I en rapport från Myndigheten för vård- och omsorgsanalys klargörs att vi idag inte vet mycket om huruvida socialtjänsten ger barn och unga tillgång till insatser på lika villkor. Syftet med den nämnda rapporten är därför bland annat att undersöka hur dessa typer av verksamheter kan analyseras utifrån jämlikhetsperspektiv.¹⁹ Rapporten visar bland annat att en högre andel flickor än pojkar fått beslut om insatser, och att pojkar med utländsk bakgrund var den grupp socialtjänsten ofta bedömde var i minst behov av insatser. Utöver kön menar författarna att ålder, bakgrund, socio-ekonomiska förhållanden och kommunala förutsättningar har betydelse för att kunna identifiera ojämlikhet mellan grupper tillgång till insatser.

En del av den otydlighet som kan präglade mångfaldsbegreppet handlar om dess bredd och vilka olikheter inom och mellan människor som berörs. Det finns egentligen lika mycket variation som det finns människor. Men att definiera mångfald för brett innebär en uppenbar risk att bli otydlig. För att avgränsa vad mångfald innebär i rapporten utgår jag från de sju diskrimineringsgrunder som gäller i Sverige: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Dessa utvecklas längre fram.

¹² SFS 2010:800

¹³ SFS 2001:453

¹⁴ Skolverket, 2018

¹⁵ Skolinspektionen, 2017a

¹⁶ Skolinspektionen, 2017b

¹⁷ Skolinspektionen, 2009

¹⁸ Skolinspektionen, 2018

¹⁹ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, 2018

Syftet med denna rapport är inte att undersöka om det förekommer diskriminering inom deltagarnas verksamheter. Diskrimineringsgrunderna används enbart som exempel på olikheter sett till mångfald. Men, som kommer utvecklas längre fram, är det relevant att ge en något vidare beskrivning av arbetet mot diskriminering. Diskriminering innebär, väldigt förenklat, att någon missgynnas och att missgynnandet har samband med någon av diskrimineringsgrunderna. Det kan även gälla kränkningar. Missgynnandet eller kränkningen ska motsvara de former av diskriminering lagen anger²⁰, och ska ha ägt rum inom något av de samhällsområden där lagen gäller.²¹ Verksamheterna som berörs i den här rapporten innefattas i dessa samhällsområden.

För att förebygga diskriminering har arbetsgivare och utbildningsanordnare ansvar att jobba främjande för likabehandling, utifrån vad lagen anger som aktiva åtgärder.²² För de verksamheter som berörs i denna rapport är det alltså bara skolor (i egenskap av utbildningsanordnare) som omfattas av kravet att arbeta utifrån aktiva åtgärder i relation sina brukare, det vill säga elever. För de övriga verksamheterna (boenden, socialtjänst, kultur och fritid) gäller det bara som arbetsgivare gentemot sina anställda. DO har dock uppmärksammat tillgången till rättigheter som kommunen ansvarar för när det gäller ensamkommande barn som ett område där risken för diskriminering anses vara särskilt stor. DO menar att det finns behov av stöd för att arbetssätt och beslutsfattande inom dessa verksamheter konsekvent ska bygga på individuell prövning och bedömning.²³

Nu över till den andra delen, mångfald som frihet. Amartya Sen menar att mångfald ibland definieras som att människor ges möjlighet att vara och att leva olika.²⁴ Det är en mångfald som baseras på en acceptans och tolerans för just olikheterna mellan människor. Det finns dock, enligt Sen, ett antal problem med denna typ av mångfald. Den tenderar till exempel att reducera människor till enskilda identiteter, istället för att uppmärksamma de olika identiteter en människa bär på. Den tenderar också till att på ett synnerligen ogenerat vis koppla specifika förutsättningar och behov till särskilda identiteter.

Exempelvis, i rapportens fall, att framförallt uppmärksamma ensamkommande barn och unga utifrån deras status som ensamkommande, invandrare eller baserat på vilket land/region de kommer från. Det föreligger då en risk att integreringen av barnen och ungdomarna utgår från en acceptans och tolerans för att ”de” är olika från ”svenska barn och unga”, och att insatser enbart syftar till att överbrygga denna skillnad. Som nämndes med hänvisning till Stretmos forskning kan det innebära en begränsning av såväl personalens som barnens och ungdomarnas handlingsutrymme. Insatser som syftar till att integrera barn och unga som invandrat till Sverige behöver således även baseras på hur dessa barn och unga skiljer sig från varandra och hur de på olika sätt kan grupperas ihop med olika grupper av barn och unga som är födda i Sverige.

²⁰ Direkt diskriminering, indirekt diskriminering, bristande tillgänglighet, trakasserier, sexuella trakasserier, instruktioner att diskriminera. Förtydligas i SFS 2008:567, 1 kap 4§.

²¹ Diskrimineringsombudsmannen, 2018a.

²² SFS 2008:567, 3 kap 1§

²³ Diskrimineringsombudsmannen, 2018d

²⁴ Sen, 2006

Sen menar att mångfald innebär att människors olika identiteter uppmärksammas, och att människor ges frihet att välja mellan de olika identiteter och livsstilar som präglar deras omgivning.²⁵ Den friheten behöver, enligt utgångspunkten i föreliggande rapport, skapas i de olika verksamheter som syftar till att ge stöd och omsorg till ensamkommande barn och unga, vilket i sin tur är beroende av att verksamheternas personal både uppmärksammar mångfald samt ger barnen och ungdomarna tillgång till den.

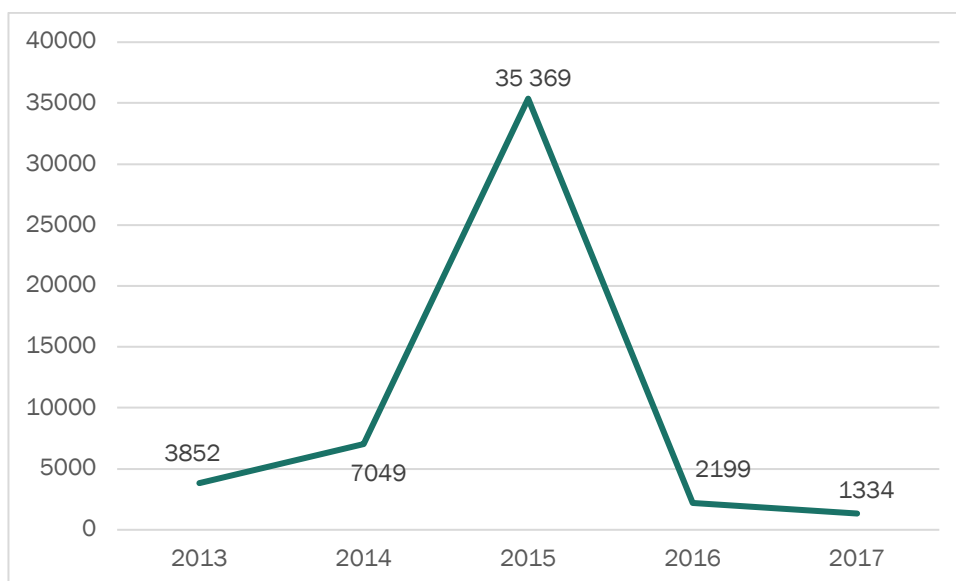
Sammanfattningsvis har mångfald här förklarats utifrån ett rättighets- och ett frihetsperspektiv. Rättighetsperspektivet kokades ned i de sju diskrimineringsgrunderna som gäller i Sverige. Jag har även givit exempel på vad jämlika förutsättningar kan innebära. Mångfald som frihet handlar om att ge barnen och ungdomarna förutsättningar att välja mellan de identiteter och livsstilar som präglar det svenska samhället. Nästa del syftar till att ge exempel på vilken typ av mångfald det kan betyda. Det innebär såväl exempel på mångfald inom gruppen ensamkommande barn och unga som exempel på den mångfald dessa barn och unga har rätt att tillgå.

²⁵ Sen, 2006: sid. 114ff.

Ensamkommande barn och unga som kommit till Sverige

En fråga som ofta dyker upp när ensamkommande barn och unga berörs handlar om hur många ensamkommande barn och unga som kommit till Sverige under de senare åren. En central fråga för rapporten handlar också, som berördes i föregående kapitel, om exempel på mångfald i såväl gruppen ensamkommande barn och unga som i det svenska samhälle de nu befinner sig i. Följande kapitel redogör för och problematiserar dessa frågor.

Om vi tittar tillbaka till 2013 och sen framåt syns en tydlig uppgång och nedgång av antalet ensamkommande barn och unga som kommit till Sverige. Kulmen nåddes 2015, som i mångt och mycket kan kopplas till situationen i länder som Syrien, Afghanistan, Iran och Turkiet med närområden. Detta följdes av en kraftig minskning åren därefter, ett resultat av framförallt stängda gränser i södra Europa vilket för många omöjliggjorde att ta sig in i Europa.²⁶

Antalet ensamkommande barn som kom till Sverige 2013 – 2017.²⁷

Variationen i gruppen är naturligtvis lika stor som antalet barn och unga i den. Men i den del som följer kommer jag kort beskriva gruppen som kom just 2015 utefter de sju diskrimineringsgrunderna och utifrån den statistik som finns till hands hos SCB. Statistik har dock sina begränsningar – både för vad den kan och vad den får beskriva. SCB har statistik om könsuppdelningen bland ensamkommande barn, deras ålder och medborgarskap. Det går (delvis) att översätta detta till tre av de sju diskrimineringsgrunderna: kön, ålder och etnisk tillhörighet. När det kommer till de

²⁶ Fores, 2018

²⁷ SCB, 2018

övriga fyra: religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, könsöverskridandet identitet eller uttryck och sexuell läggning, finns ingen sådan statistik. Det finns också goda skäl till att den inte ska göra det, främst med hänvisning till personlig integritet.²⁸

Men inte ens den statistik som finns till hands berättar egentligen särskilt mycket utifrån mångfaldsperspektiv. Definitionerna av diskrimineringsgrunderna är präglade av normer som inte ger en heltäckande bild av mänsklig mångfald. I rapportens utgångspunkt gör jag dessutom en koppling mellan mångfald och barn och ungas olika förutsättningar och behov. Det kan, som jag tidigare diskuterade med hänvisning till Amartya Sen, vara en vansklig koppling att göra. Jag kommer därför också problematisera min utgångspunkt i rapporten. På så vis är syftet med beskrivningen av gruppen att även lyfta fram den mångfald av möjliga olikheter, förutsättningar och behov som den här statistiken inte fångar upp. Det är en mångfald som istället är beroende av att personal i de verksamheterna rapporten berör har kompetens, vilja och förutsättningar att bygga sin praktik utifrån den.

Kön

Kön definieras enligt diskrimineringslagen som att någon är kvinna eller man.²⁹ I Sverige erkänns alltså bara två juridiska kön. Av de ensamkommande barn och unga som kom till Sverige 2015 definieras 32 522 som pojkar och 2 847 som flickor.^{30 31}

Flickor	2847
Pojkar	32 522

Ålder

Med ålder menas i diskrimineringslagen uppnådd levnadslängd, det vill säga en människas kronologiska ålder räknat från hens födelse.³² I svensk lagstiftning och i enlighet med barnkonventionen räknas personer som barn upp till det år de fyller 18 år.³³ Den statistik som finns till hands visar att en stor majoritet av de ensamkommande barn och unga som kommit till Sverige de senaste åren är pojkar i åldrarna 7–17 år.³⁴

Flickor upp till 6 år	157
från 7 till 17 år	2690
Pojkar upp till 6 år	155
från 7 till 17 år	32 367

²⁸ Datainspektionen, 2018

²⁹ SFS: 2008:567, 5 §

³⁰ Det framgår inte av SCB om siffrorna är ett resultat av att barnen själva fått definiera sin könstillhörighet, om det baseras på dokument såsom pass eller om personerna blivit definierade baserat på vad svensk myndighetspersonal antagit om dem. Samma sak gäller övrig statistik.

³¹ SCB, 2018

³² SFS: 2008:567, 5 §

³³ Barnombudsmannen, 2018

³⁴ SCB, 2018

Etnisk tillhörighet

Med etnisk tillhörighet menas i diskrimineringslagen ”en individs nationella eller etniska ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande”.³⁵ Den statistik som finns tillhands kan visa oss vilket medborgarskapsland barnen och ungdomarna har. Enligt dessa siffror kom ensamkommande barn och unga 2015 från 18 olika länder, 530 angavs som statslösa, 139 var det inte möjligt att ange medborgarskap på och 289 barn och unga har placerats i kategorin övriga medborgarskap.³⁶

Afghanistan	23 480	Libanon	22
Albanien	208	Libyen	48
Algeriet	102	Marocko	403
Bangladesh	30	Pakistan	44
Eritrea	1 939	Palestinskt område	21
Etiopien	891	Somalia	2 058
Gambia	29	Sudan	36
Irak	1 097	Syrien	3 777
Iran	166	Statslös	530
Jemen	38	Okänt	139
Kosovo	22	Övriga	289

Så här långt vet vi alltså att antalet ensamkommande barn och unga som kom 2015 var 35 369. En stor majoritet definieras som pojkar, mellan 7 till 17 år, och de kom från ett stort antal olika länder och regioner. I och med att jag i rapporten berör mångfald i gruppen utifrån alla sju diskrimineringsgrunder kommer de fyra resterande beskrivas nedan, men då utan statistik. Det gäller alltså religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, könsöverskridande identitet eller uttryck samt sexuell läggning.

Religion eller annan trosuppfattning

Med religion menas, enligt diskrimineringslagen, religiösa åskådningar som hinduism, judendom, islam och kristendom. Med annan trosuppfattning menas övertygelser som liknar en religiös åskådning, till exempel buddism, ateism och agnosticism.³⁷

Det går att beskriva vilka större religionsgrupper som finns i de länder som de ensamkommande barnen och ungdomarna angett som medborgarskapsland. Afghanistan, till exempel, är enligt dess konstitution ett islamskt land. Men inom den muslimska gruppen finns undergrupper såsom sunni och shia, vilka i sin tur innehåller mindre grupper.³⁸ Även om de må vara minoriteter, så finns det också hinduer, judar, kristna, buddister, ateister, agnostiker, och så vidare, som lever i Afghanistan. Det finns inte utrymme i denna rapport att göra en sådan genomgång för alla de länder barnen och ungdomarna kommit från.

³⁵ SFS: 2008:567, 5 §

³⁶ I SCB:s statistik redovisas endast länder där minst 20 barn kommit till Sverige det valda året, barnen från de övriga länderna finns i gruppen Övriga medborgarskap.

³⁷ Proposition 2007/08:95, sid. 121

³⁸ Svenska Afghanistankommittén, 2018.

Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättningar innebär enligt diskrimineringslagen ”varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga”³⁹.

Nedsättningar kan gälla allt från fysiska rörelsehinder, nedsatt syn eller hörsel, psykiska funktionsnedsättningar till allergier.⁴⁰

Ordet *nedsättning* används i relation till allmänt hållna normer för mänskliga funktioner och förmågor. Generellt sätt kan människor till exempel gå. En person som inte kan gå är i relation till normen då funktionsnedsatt. Byggnader och andra miljöer behöver därför byggas för människors varierande förmågor att ta sig fram för att motverka att funktionsnedsättningen blir ett funktionshinder. Samma sak gäller för de skillnader som finns för hur människor till exempel ser, hör och tar in information.

Enligt en granskning av Skolinspektionen brister kartläggningar och det särskilda stöd som riktas till nyanlända elever, en kategori ensamkommande barn och unga tillhör. Detta trots att andelen elever med funktionsnedsättningar tros vara högre bland nyanlända än bland svenskfödda elever.⁴¹

Könsöverskridande identitet eller uttryck

Diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck motsvarar den bredare bild av olika könsidentiteter och uttryck som finns utöver gängse normer. Det innebär personer som inte identifierar sig ”som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön”⁴², vilket ofta benämns transidentitet.

Benämningen på diskrimineringsgrunden är dock omdebatterad. Till exempel att ordet ”överskridande” befäster bilden av kvinna/man som norm och de som inte identifierar sig enligt den uppdelningen som ”avvikare”. Av den anledningen använder till exempel Diskrimineringsombudsmannen (DO) begreppet könsidentitet eller uttryck.⁴³ Det finns även kritik mot att diskrimineringslagen, liksom annan svensk lagstiftning, enbart erkänner kvinna/man utifrån biologiska perspektiv och att könsidentitet och uttryck enbart gäller mentala och sociala perspektiv. En anledning till det är, enligt lagstiftaren, behovet av en tydlig gränsdragning mellan de biologiska könen kvinna/man för att kunna uppmärksamma och motverka de ojämställda villkor som präglar samhället.⁴⁴ Den svenska regeringen har dock beställt en utredning om att införa ett tredje juridiskt kön i Sverige.⁴⁵

Det går alltså inte att utifrån statistik beskriva gruppen ensamkommande barn och unga som kom till Sverige 2015 utöver uppdelningen flicka/pojke. Könsidentiteter utöver flicka/pojke och kvinna/man är dock internationellt sätt kontroversiellt och förknippat

³⁹ SFS: 2008:567, 5 §

⁴⁰ Swanstein & Henrikz, 2018: sid. 117.

⁴¹ Skolinspektionen, 2017

⁴² SFS: 2008:567, 5 §

⁴³ Diskrimineringsombudsmannen, 2018e

⁴⁴ Swanstein & Henrikz, 2018: sid. 83f.

⁴⁵ SOU 2017:92.

med stigma. I många länder är det dessutom olagligt och förenat med livsfara.⁴⁶ Därför kan en transidentitet vara skäl för asyl i Sverige,⁴⁷ vilket gör det till ett viktigt perspektiv att beakta inom mottagandet av ensamkommande barn och unga, som i övrig omsorg och stöd för grupper som invandrat till Sverige.

Sexuell läggning

I diskrimineringslagen definieras tre sexuella läggningar: heterosexuell, homosexuell och bisexuell.⁴⁸ Med sexuell läggning menas vem en individ attraheras av och väljer att till exempel inleda en relation med. I propositionen som föranledde diskrimineringslagen förtydligas att alla i princip antas höra till någon av de tre kategorierna.^{49 50}

I likhet med könsöverskridande identitet eller uttryck är sexuella läggningar utöver heterosexualitet en kontroversiell fråga i många länder. 78 länder i världen har idag lagstiftning som i olika grad förbjuder homosexualitet.⁵¹ Sexuell läggning är därför en skyddsgrund i Utlänningslagen⁵² och del av Flyktingkonventionen⁵³. Det betyder att även sexuell läggning kan ge skäl för asyl.

En problematisering av mångfald sett utifrån diskrimineringsgrunderna

Diskrimineringsgrunderna är inte framtagna i syfte att användas som exempel på mänsklig mångfald, utan för att skydda människor från diskriminering med hänvisning till särskilda olikheter bland människor och inom vissa områden i samhället. Men grunderna representerar likväl exempel på mänskliga olikheter som inte ska vara avgörande för människors livsvillkor. Det finns självklart även andra exempel och principer på detta i svensk lagstiftning. Diskrimineringslagen används här för att den erbjuder en avgränsning sett till hur de olika grunderna, och således olikheterna, är definierade.

Samtidigt kan definitioner, avgränsningar och medföljande kategoriseringar av människor verka kontraproduktivt om vi ämnar synliggöra och diskutera mänsklig mångfald. Särskilt om vi även kopplar mångfald till olika människors förutsättningar och behov. Det finns en risk att kategorier används slentrianmässigt för att förstå eller förklara en person eller hans situation. Det finns då också en risk att väldigt olika människor grupperas tillsammans på ett generaliserande vis med hänvisning till en likhet de kanske delar men som i den givna situationen inte är relevant.

⁴⁶ RFSL, 2017

⁴⁷ Migrationsverket, 2018b.

⁴⁸ SFS: 2008:567, 5 §

⁴⁹ Proposition 2007/08:95, sid. 124ff

⁵⁰ Utanför lagens ramar finns det dock en bredare och mer komplex bild av människors sexualitet. Det finns även personer som identifierar sig som heterosexuella, blir kåra i personer av annat kön men som inte känner sexuell lust eller vill ha sex. En annan är att ha förmågan att sexuellt attraheras av personer oavsett kön – pansexuell. Med ordet *pan* menas att det, som diskuterats ovan, inte bara finns två kön, som bisexuell antyder, utan ett spektrum.

Pansexuell handlar med andra ord om att se sexuell läggning bortom tvåkönsnormen.

⁵¹ Swanstein & Henrikz, 2018: sid. 131.

⁵² SFS 2005:716

⁵³ Förenta Nationerna, 1951

Ett exempel är kön. Ojämsställdhet mellan flickor och pojkar samt kvinnor och män genomsyrar många delar av det svenska samhället.⁵⁴ Arbetet för jämställdhet är därför beroende av att kön delas upp binärt och att respektive grupps förutsättningar och livsvillkor följs upp. Men det finns även risker. De binära kategorierna och skillnader mellan flickor och pojkar kan ibland överbetonas. Den tidigare nämnda Stretmo har i sin forskning lyft fram hur omsorgspersonal på ett boende för ensamkommande barn och unga problematiserar vad de kallar för ”pojkk-jargong”. Enligt personalens berättelser såg de denna typ av jargong som sexistisk och kränkande för flickor. Men i sina observationer kunde Stretmo se att även pojkar tog illa vid sig av den sexistiska jargongen. Stretmo menar att på samma sätt som att det finns en risk att överbetona likheter mellan kategorierna ”svenskar” och ”invandrare” finns en tendens att, i jämställdhetens namn, göra detsamma för ”flickor” och ”pojkar” och därmed riskera osynliggöra skillnader inom flick- respektive pojkggruppen och likheter mellan flickor och pojkar.⁵⁵

Etnicitet är ett annat exempel. Vilket medborgarskapsland barnen och ungdomarna angett är, som tidigare nämnt, bara en liten del av vad som kan sägas utgöra en människas etniska tillhörighet. Ett barn kan dessutom vara fött i Afghanistan, bott hela sitt liv i Iran, med föräldrar som själva växt upp i Syrien. Oavsett vilket, säger medborgarskapslandet inte så mycket om de villkor barnet eller ungdomen växt upp under och vilka förutsättningar hen har i ett nytt land. Det säger heller inte något om hur hen kan komma att uppfattas av sin omgivning, vilket till stor del kan ligga till grund för de förutsättningar hen ges. Etnicitet är, med andra ord, ett mångfasetterat begrepp. Hanna Wikström menar att begreppet kan närmas från tre perspektiv:

- som egenskap,
- som något socialt inlärt, och
- som något som formas av andras schablonartade bilder.⁵⁶

I det första (egenskap) ses etnicitet alltså som givet, det vill säga att jag ”är” svensk och det säger något om hur jag är som person. De två sistnämnda perspektiven, som är mest aktuella i den här rapporten, kan användas för att med kritiska ögon vidga uppfattningen om etnicitet som egenskap. Det innebär till exempel att uppmärksamma hur sociala konstruktioner innebär att olika etniska grupper associeras med olika karaktärsdrag på ett ofta förenklande och samtidigt värderande sätt. Associationen, förenklandet och värderandet är dessutom något som ofta sker utan att de berörda själva har något att säga till om. Istället görs det av människor i deras omgivning.⁵⁷

Det sistnämnda synliggör vikten av att studera makt i relation till (bland annat) etnisk tillhörighet, samt hur makten att kunna definiera ”någon” som ”något” ofta är ojämnt fördelad. Som tidigare nämnt har detta till exempel uppmärksammats av Stretmo sett till just ensamkommande barns situation och hur dessa barn positioneras gentemot barn som är födda i Sverige.

Liknande problematiseringar kan göras med hänvisning till övriga diskrimineringsgrunder. Religion och tro är till exempel tätt förknippat med kultur och tradition, vilket

⁵⁴ SCB, 2018

⁵⁵ Stretmo, 2018

⁵⁶ Wikström, 2009: sid. 10

⁵⁷ Wikström, 2009: sid. 9–10

gör det svårt att försöka ge tydliga exempel på hur de skiljer sig från varandra.⁵⁸ Det innebär i sin tur att religion och tro praktiseras på olika sätt och ges olika mening för människor beroende av vilken kulturell, traditionell och social kontext de utövas i. Hur funktionsnedsättningar diagnosticeras och bemötandet av personer med funktionsnedsättningar varierar också stort mellan och i olika länder.⁵⁹ Det gör att personer med funktionsnedsättningar som invandrar till Sverige inte nödvändigtvis har fått en diagnos eller tolkar den på samma sätt som är norm i Sverige. När det kommer till sexuell läggning kan vi lite förenklat säga att alla har en sexualitet, en sexuell preferens och en sexuell praktik. Men dessa behöver inte nödvändigtvis stämma överens. En person kan till exempel vara homosexuell och då ha en preferens för personer av samma kön men trots det i sin sexuella praktik vara med personer av annat kön. Att de olika delarna inte stämmer överens kan till exempel ha att göra med vilket samhälle individen är uppväxt i och vilka normer som där råder.⁶⁰

Människor och deras närmiljö samt samspelet dem emellan är med andra ord ett komplext system. Det innebär att de olika diskrimineringsgrunderna här inte per automatik kan användas för att uttala sig om vilka behov och förutsättningar enskilda barn och unga eller grupper av dem har. Sådana bedömningar är beroende av individuell prövning. Däremot går det, enligt rapportens utgångspunkt, att med hjälp av diskrimineringsgrunderna belysa på vilka sätt mångfald och jämlikhet uppmärksammas i personals (deltagarnas) utsagor och diskutera vad det kan innebära för den praktik som skapas i deras verksamheter och för barnen och ungdomarna. I nästa kapitel berörs just detta, då rapportens resultat presenteras.

⁵⁸ Proposition 2007/08:95, sid. 121

⁵⁹ UNICEF, 2018

⁶⁰ Swanstein & Henrikz, 2018: sid. 129f

Resultat

Utbildning och social trygghet är såväl grundläggande behov som rättigheter för barn och unga som lever i Sverige. Det går med andra ord inte att understryka nog hur viktig den roll personal i skolor, på boenden, inom kultur- och fritidsförvaltningar samt i socialtjänsten har för barn och unga som kommer till Sverige utan vårdnadshavare. Rollen handlar framförallt om att skapa goda förutsättningar för barnen och ungdomarna, men den handlar också om att i sin tjänst "leverera" det Sverige som stat åtagit sig. Det vill säga att upprätthålla de rättigheter och principer som är inskrivna i svensk och internationell lagstiftning. Bland annat att uppmärksamma, anpassa och verka för mångfald och jämlika förutsättningar. Följande kapitel presenterar och analyserar deltagarnas perspektiv på detta.

Det är för mig tydligt att en stor del av den personal som deltagit i mina workshops är fullt medvetna om vikten deras roll innebär. Av de 180 deltagarna finns det också ett flertal som säkerligen hade kunnat skriva en liknande rapport som denna. Jag vill med det uttrycka ödmjukhet och respekt för det arbete som bedrivs i verksamheterna. Samtidigt ligger i det i uppdragets natur att kritiskt granska personalens utsagor och peka på förändringsbehov i deras verksamheter.

Jag vill också förtydliga att resultatet inte är en beskrivning av hur det faktiskt är i verksamheterna. Materialet är ett resultat av det tillvägagångssätt jag valt för min undersökning, min förmåga att presentera både ämne och frågor, hur deltagarna i workshoppen uppfattat frågorna och sedan svaret, och hur jag å min sida uppfattat deras utsagor. Alla svar som redogörs och analyseras är självklart inte representativt för alla deltagare. Ibland har perspektiv lyfts av ett flertal deltagare, ibland är det exempel på vad bara ett fåtal eller en person sagt. Jag har försökt att på olika sätt tydliggöra det.

Jag kommer nu att besvara rapportens frågeställningar, det vill säga:

- Hur talar deltagarna om ensamkommande barn och unga utifrån ett mångfaldsperspektiv?
- Hur förstår deltagarna uppdraget att säkerställa jämlika förutsättningar?
- Vilka konsekvenser kan talet om barnen och ungdomarna och sättet att se uppdraget ge för den praktik som skapas?

Svaren på de två första frågorna är mer en redogörelse av hur och om vad deltagarna pratat, medan jag på den tredje frågan analyserar och reflekterar kring detta.

Hur talar deltagarna om ensamkommande barn och unga utifrån ett mångfaldsperspektiv?

Frågorna jag ställt till deltagarna har till stor del utgått från diskrimineringsgrunderna. Genomgångarna de lyssnat till inför att de svarat har på olika sätt behandlat ojämställdhet och ojämlikhet i samhället. Detta har lett till att deltagarna pratat om

mångfald utifrån dels diskrimineringsgrunderna och dels de olika villkor bland barnen och ungdomarna de upplever sig se i sina verksamheter. Det har självklart varit min intention. Nedan följer en kort sammanfattning av min sammanställning, följt av ett mer utvecklat svar.

Sammanfattningsvis är kön (flicka/pojke) den vanligaste uppdelningen och olikheten som diskuterats av deltagare. Det har då till större delen handlat om hur deltagare upplever att det mesta i deras verksamheter är anpassat för framförallt pojkar. Ålder, religion och etnicitet har mestadels nämnts i deltagares beskrivningar av olika grupperingar och hierarkier bland barnen och ungdomarna, som på olika sätt, enligt deltagarna, kan leda till olika villkor. Språk (etnicitet) har nämnts utifrån uppfattningen att inte alla barn och unga ges lika möjligheter till språkstöd. Funktionsnedsättningar har på ett liknande vis bara kommit upp då deltagare samtalat om brister på anpassningar. Könsoverskridande identitet eller uttryck och sexuell läggning har inte nämnts alls. Utöver diskrimineringsgrunderna har deltagare talat om mångfald och olika villkor utifrån bland annat barnens och ungdomarnas asylstatus och vilken socioekonomisk bakgrund de kommer från.

Skillnader mellan flickor och pojkar

Sett till kön upplever en klar majoritet av deltagarna att det mesta av deras verksamheter främst är anpassat för pojkar. Det har inte framkommit på vilka sätt, annat än att verksamheter och aktiviteter lätt "tas över" av pojkar på grund av att de är så många fler. Pojkar har beskrivits som att de tar mest plats genom att synas och höras. Flickor har beskrivits som mer osynliga. Deltagare upplever också att det är färre flickor som dyker upp på gemensamma aktiviteter. Deltagare har under flera workshops uttryckts att det främst är "pojkar som spelar fotboll" som har enklast att hitta ett socialt sammanhang samt att pojkar oftare har möjlighet och en förväntan på sig att "ta för sig mer" än flickor. Samtidigt menar deltagare att flickor oftare beskrivs som "lugna, lydiga och fina" av kollegor, och i kontrast menar de att en del kollegor förväntar sig att pojkar ska vara "tuffare". Andra upplever att det i samhället är vanligare med negativa fördomar mot pojkar, och att pojkar därför ofta känner sig misstänkliggjorda i olika sammanhang.

Hierarkier

Ett flertal deltagare uppfattar att det existerar hierarkier mellan olika grupper ensamkommande barn och unga, beroende av ålder, religion och etnicitet (nationalitet och kultur). Sett till ålder menas att äldre oftast har högre status än yngre på boenden. När det kommer till religion har det menats att det inte nödvändigtvis är så viktigt vilken religion ett barn eller en ungdom har - huvudsaken är att hen har en för att få erkännande. Det finns även de som upplever hur majoritetsgrupper av barn och unga sett till nationalitet och kulturell bakgrund lätt "tar över" olika sammanhang på boenden. Samtidigt har andra menat att en stark gruppkänsla på exempelvis ett boende kan innebära risk för att det blir svårare att knyta an till individer och grupper utanför boendet – till exempel svenskfödda. På så vis kan, fortsätter logiken, barn och unga från minoritetsgrupper ha lättare att skapa sig ett sammanhang utanför boendet och således ha bättre chanser att integreras i samhället.

Språkets betydelse

Barnens och ungdomarnas olika språk har varit en vanlig utgångspunkt i deltagares samtal. De flesta har menat att kommunerna brister i att tillhandahålla språkstöd på alla de språk som finns bland barnen och ungdomarna. Till exempel uppger många av deltagarna att alla elever inte får studiehandledare på sitt språk i skolan, vilket antas skapa olika förutsättningar att ta till sig och dela med sig av sin kunskap. Utöver skolan upplevs bristen på språkstöd även påverka barnens och ungdomarnas förutsättningar att delta och känna sig inkluderade i de fritidsaktiviteter som anordnas. Enligt deltagare finns ofta språkstöd på majoritetsgruppernas språk, till exempel dari, men det är mindre vanligt med minoritetsspråk. En del av deltagarna har erfarenhet av att använda tekniska lösningar vid språkbarriärer, såsom Google Translate, men det uppges samtidigt inte vara tillräckligt. För att kunna delta menar deltagare även att barn och unga som kan engelska och som är vana vid att utgå från det latinska alfabetet har stora fördelar.

Utöver diskrimineringsgrunderna

Två andra olikheter som diskuterats av deltagare är barnens och ungdomarnas socioekonomiska bakgrund samt om och vilket asylbesked de fått. Socio-ekonomisk bakgrund har nämnts som en viktig faktor för hur det går för barnen och ungdomarna i skolan. Diskussionerna har särskilt gällt föräldrarnas utbildningsnivå, där en högre utbildningsnivå antagits leda till en bättre förmåga hos barnen och ungdomarna att prestera. Asylbesked har nämnts som en viktig faktor för barnens och ungdomarnas generella mående. För de som väntar på besked präglas, enligt deltagare, vardagen ofta av en stor oro, med negativa effekter på i stort sett alla sammanhang i barnens och ungdomarnas liv.

När det kommer till faktorer utöver diskrimineringsgrunderna fick deltagare vid ett par workshops även svara på frågor om vilka barn och unga de anser det går bättre respektive sämre för i deras kommuner. ”Barn och unga som det går bättre för” är enligt dessa samtal barn och unga som:

- förstår vilka förväntningarna som finns på dem och deras sammanhang,
- är motiverade i skolan,
- har egen drivkraft,
- är resursstarka,
- har trygg och stabil bakgrund,
- har god anknytningsförmåga,
- vågar och har vilja,
- är utåtriktade,
- känner trygghet och kärlek,
- har drivna och engagerade professionella runt sig,
- har sysselsättning,
- har trygga, stabila och långvariga relationer,
- har ansvarstagande vuxna,
- bor på mindre boenden/familjehem.

När det kommer till ”barn och unga det går sämre för” har svaren berört:

- trauman,
- funktionsnedsättningar,

- psykisk ohälsa,
- erfarenhet av våld,
- långa perioder utan vuxna,
- otrygg bakgrund,
- familjer som lever i utsatthet,
- ansvar hos barnet eller ungdomen för försörjning av familj,
- barn och unga som är introverta,
- ingen eller liten tidigare tillgång till skola,
- oförståelse för sitt sammanhang,
- ett begränsat socialt nätverk,
- att barnen och ungdomarna ofta flyttar.

Hur förstår deltagarna uppdraget att säkerställa jämlika förutsättningar?

Att skapa jämlika förutsättningar handlar, enligt en majoritet av deltagarnas tal, mycket om att väga upp och kompensera för de olika villkor som beskrivs ovan. De jobbar till exempel med att rikta insatser till särskilda grupper, såsom flickor, eller enskilda individer som upplevs vara i behov av det. Mycket av det sistnämnda handlar om att bygga relationer med barnen och ungdomarna. Deltagare har också pratat om olika aktiviteter för att öka barnens och ungdomarnas delaktighet i planeringen av verksamheterna. Många deltagare har dock uppfattningen att de i sina verksamheter inte i tillräcklig utsträckning anpassar sig efter barnens och ungdomarnas olika förutsättningar och behov. I slutet av denna del redogör jag därför för några exempel på anpassningar som deltagare menar behöver utvecklas.

Riktade insatser

Vid ett flertal workshops har deltagare lyft användandet av riktade insatser till särskilda målgrupper, främst utifrån kön och framförallt insatser för flickor. Man arbetar till exempel med så kallade ”tjejkvällar” i en verksamhet där man uppmärksammat att det främst är pojkar som deltar på de gemensamma fritidsaktiviteterna. I en annan verksamhet vänder man sig specifikt till pojkar för att bland annat prata om jämställdhet, kultur och det svenska samhället. Det framgick inte om liknande träffar genomförs för flickor. I en kommun är det flera verksamheter som arbetar aktivt för att vända sig till flickor när grupper av olika kön träffas, för att på det viset, bryta att främst pojkar pratar och tar plats.

Relationer och delaktighet

Att bygga relationer till alla barn och unga upplevs av deltagare som viktigt. Många av deltagarna arbetar nära och direkt med barnen och ungdomarna, och har då en chans att möta barnen och ungdomarna utifrån deras olika förutsättningar och behov. Det krävs sedan att man som personal har tid att upprätthålla den relationen. Just fördelningen av tid mellan olika barn och ungdomar nämndes som ett viktigt verktyg för att möta olika behov. Till exempel att en del barn och unga har mindre utvecklade kunskaper i svenska, vilket ofta innebär att personalen behöver ägna dessa barn och unga mer tid.

Flera deltagare menar att de på olika sätt uppmuntrar barnens och ungdomarnas delaktighet i verksamheterna och aktiviteterna de arrangerar, för att på så vis skapa mer jämlika förutsättningar. Fritidsledare och ungdomsarbetare i en kommun träffar till exempel barn och unga på skolan, i och med att de flesta barnen och ungdomarna är där. På så vis hoppas de att så många som möjligt förstår vad deras verksamhet och möjligheten att påverka innebär. Detta uppges av deltagare också hjälpa barnen och ungdomarna som har svårt att ta del av skriftlig information, exempelvis på grund av språkförbistringar och lässvårigheter.

Behov av ytterligare anpassningar

Många deltagare har, som nämnt, varit självkritiska och menat att det finns stora behov av att utveckla deras verksamheter för att skapa mer jämlika förutsättningar. Deltagare har till exempel under flera workshops nämnt att deras verksamheter behöver bli bättre på att kartlägga barnens och ungdomarnas olika förutsättningar. Deltagare har även lyft behov av att bättre följa upp hur verksamheterna själva möjligen skapar olika och ojämlika förutsättningar för barnen och ungdomarna. Till exempel genom att gå över mallar, dokument och rutiner för att se över hur könsroller eventuellt förstärks, eller utreda konsekvenser av könsuppdelade boenden och möjligheter med blandade boenden.

Ett annat område är, som tidigare nämnt, språkstödet. För att ge alla barn och unga jämlika förutsättningar menar många deltagare att barnen och ungdomarna först och främst behöver kunna förstå sitt sammanhang och även göra sig förstådd i det. För att kunna anpassa verksamheterna för olika språk har deltagare lyft förslag om att utbilda fler studiehandledare och tolkar, engagera personer från majoritetsspråk tillsammans med personer som talar minoritetsspråk samt att anordna språkcaféer och öka tillgången till språkvänner. Deltagare har också uppgett en ovana vid att anpassa information för barn och unga med olika typer av funktionsnedsättningar, såsom kognitiva nedsättningar eller nedsatt syn, och att de inte vet hur de ska gå tillväga för att möta dessa behov.

Deltagare har också lyft delaktighet som utvecklingsområden. Det handlar om att ge alla barn och unga chans att delta vid aktiviteter. Till exempel genom att alla barn och unga bör få busskort, att kontinuerligt starta gratis prova-på-aktiviteter, att använda sig av barnens och ungdomarnas egna kompetenser som de kan lära ut till varandra. Deltagare har även diskuterat att aktiviteterna inte enbart ska rikta sig till gruppen ensamkommande, för att på så vis bryta upp den grupperingen och kategoriseringen. Det har även nämnts förslag om att göra gruppen ensamkommande barn och unga mer delaktiga på områden som inte nödvändigtvis rör mottagandet. Till exempel i rådgivande funktioner genom dialogsamtal eller referensgrupper gällande utvecklingen av kommunen, samt utveckla arbetet med praktikplatser och volontärarbete för barn och unga. Det nämndes dock av en deltagare att det kan uppstå risk för ”kulturell exotifiering”, om man på ett odelat vis förväntar sig att personer som nyligen anlänt till Sverige ska bidra med ett ”annorlunda” perspektiv.

Vilka konsekvenser kan talet om barnen och ungdomarna och sättet att se uppdraget ge för den praktik som skapas?

Utifrån min tolkning av det underlag jag samlat in präglas deltagarnas tal om barnen och ungdomarna utifrån mångfaldsperspektiv och sätt att se på uppdraget att skapa jämlika förutsättningar av ett tydligt kompensatoriskt perspektiv. Deltagare har uppmärksammat olika grupper av barn och unga och på vilka sätt barnens och ungdomarnas villkor och behov, enligt deltagarna, kan skilja sig åt. Deltagare har också gett exempel på hur de arbetar, eller vill arbeta, för att bättre möta dessa olika behov. Det handlar till exempel om att pojkar, i jämförelse med flickor, upplevs ha det lättare att hamna i ett socialt sammanhang och i högre utsträckning deltar under gemensamma aktiviteter. En konsekvens av det blir att särskilda aktiviteter riktas till flickor för att på så vis kompensera och jämna ut förutsättningarna.

Flera deltagare har även diskuterat hur verksamheternas nuvarande arbete samt deras egna, eller sina kollegors, förhållningsätt gentemot barnen och ungdomarna också kan ligga till grund för de olika villkoren som beskrivits. Här efterfrågar deltagare rutiner för att på ett bättre sätt kartlägga, åtgärda och följa upp sitt eget arbete. En konsekvens av det, om rutiner utvecklas och tillämpas, bör bli att de insatser man redan nu arbetar med utvecklas vidare och att nya insatser tillkommer. Detta är något som, enligt mig, är en nödvändighet för det fortsatta arbetet och som jag därför ämnar lyfta fram som den enskilt viktigaste delen av denna rapports resultat.

Jag har inte för avsikt eller tillräckligt underlag för att ifrågasätta deltagarnas berättelser om de olika villkor de uppmärksammar i sina verksamheter. Jag bedömer dock, i linje med det som nämnts ovan, att det finns behov av att deltagarna själva ges förutsättningar att i högre utsträckning göra det. Det handlar om att tillsammans med kollegor kontinuerligt problematisera och komplettera sina upplevelser och de slutsatser som dras. Till exempel, liksom efterfrågat av deltagare, genom förbättrade rutiner för kartläggning, åtgärder och uppföljning. Om inte sådana rutiner finns på plats finns det en risk att de olika villkor och grupper av barn och unga som deltagare uppmärksammar inte prövas utan tas för givna. En konsekvens av det kan bli att insatser och resurser riktas fel, saknar effekt, eller, än värre, befäster ojämlika strukturer snarare än motverkar dem. Jag kommer nu ge några exempel på det.

Kompensatoriska perspektiv bygger på att olika grupper av barn och unga och deras respektive villkor uppmärksammas. Det är i enlighet med gällande lagstiftning, såsom den beskrivits tidigare i rapporten. Men, som även det nämnts, kräver det att indelningen i grupper kontinuerligt problematiseras. Deltagares tal om olika villkor har till exempel oftast handlat om barnen och ungdomarna utifrån enskilda olikheter - det vill säga som antingen "flickor/pojkar", "barn och unga med viss etnicitet" eller andra olikheter. Det har alltså inte varit beskrivningar av flickor/pojkar med vissa etniciteter eller andra olikheter. Oftast har indelningen av barnen och ungdomarna också utgått från vilka som är i majoritet respektive minoritet. Relationen mellan majoritet och minoritet har då, enligt min tolkning, också fungerat som en automatisk förklaring till de olika villkor deltagare uppmärksammat.

Detta har till viss del problematiserats sett till hur de olika grupperna, enligt deltagare, vinner/förlorar på situationen. Till exempel att pojkar anses åtnjuta fördelar av att ”ta över”, medan flickor då ska gynnas av att bli uppfattade som ”lugna och lydiga”. Däremot har ingen ifrågasatt huruvida det verkligen är så att just ”pojkar” tar över många sociala sammanhang. Inte heller har det, när jag närvarat eller i mitt underlag, prövats om det kan vara en rimlig förklaring till varför ”flickor” inte deltar i lika hög grad. Det kan mycket väl vara så att vissa pojkar tar mycket plats, och att vissa flickor därför hämmas socialt. Det kan också vara kopplat till könsroller. Men är det en sanning för *alla* pojkar och *alla* flickor? Om inte så är fallet bör kön inte ensamt stå som förklaring till situationen och till grund för efterföljande åtgärder.

Som Stretmo visat i sin forskning kan sådana generaliseringar leda till att olika pojkar respektive olika flickors villkor och behov inte uppmärksammas. Det kan, med andra ord, leda till att handlingsutrymmet för såväl deltagare som barn och unga begränsas. Det kan i vårt fall leda till att viktiga frågor aldrig ställs och att ytterligare lämpliga åtgärder således inte införs. Riktas till exempel åtgärder till pojkar som inte vågar ta plats socialt, på samma sätt som för flickor? Kan flickor ha olika anledningar sinsemellan till att de inte deltar i lika hög utsträckning som andra barn och unga? Vilka strategier, som inte bygger på att separera flickor och pojkar, kan personal använda sig av för att barn och unga som tar (för) mycket plats inte ska hämma andra barn och unga socialt? Att förklara ojämlika villkor med hänvisning till att barn och unga är olika (oftast i relationen majoritet/minoritet) riskerar dessutom dölja hur andra orsaker, till exempel i hur barnen och ungdomarnas miljö ser ut, kan ligga bakom ojämlikheten.

Liknande exempel kan göras för fler av de berättelser deltagare delat med sig av, såsom de hierarkier deltagare uppfattar finns bland barnen och ungdomarna. Att barn och unga söker sig till personer av samma ålder, språk, religion och nationellt ursprung kan tänkas vara logiskt. Samtidigt är det nog lika logiskt för deltagarna själva och deras verksamheter att definiera och gruppera barnen och ungdomarna utifrån ålder, språk, religion och nationella ursprung. Om vi utgår från att dessa hierarkier finns, såsom deltagare har beskrivit dem, behöver ett antal följdfrågor ställas. Till exempel, varför uppstår de? Är det barnens och ungdomarnas egna val eller hänvisas de på olika sätt, eller i brist på alternativ i sin omgivning, till sådana grupperingar? Att det beskrivits som hierarkier är problematiskt, i och med att det antyder ojämlika maktförhållanden och, möjligen, rasism på till exempel boenden och bland barnen och ungdomarna.

På samma vis som i skillnaderna mellan flickor och pojkar problematiseras hierarkierna av deltagare enbart genom att lyfta fram fördelar och nackdelar med att ha respektive inte ha status. Det saknas problematiseringar kring tillkomsten av hierarkierna, möjliga lösningar eller huruvida hierarkierna verkligen existerar såsom deltagare uppfattar dem. Utifrån Wikströms tre perspektiv på etnicitet kan det finnas behov av att tillsammans med barnen och ungdomarna ifrågasätta de stereotypa uppfattningar och sociala konstruktioner som ligger bakom hur olika etniska tillhörigheter värderas olika. Men det handlar också om att pröva deltagares uppfattningar om hierarkierna. Baseras de på att barn och unga med samma etniska bakgrund faktiskt identifierar sig med och tyr sig till varandra på ett problematiskt vis? Eller, baseras de på personalens problematiska uppfattningar om barnens och ungdomarnas olika etniska tillhörigheter?

En annan möjlig konsekvens av deltagares sätt att tala om barnen och ungdomarna och sätt att se på uppdraget är med andra ord att insatser framförallt handlar om att förhålla sig till barnens och ungdomarnas olikheter, snarare än hur barnen och ungdomarna bemöts olika av sin omgivning. Ett ytterligare exempel på det är hur ”barn och unga det går bättre/sämre för” beskrivs (sid. 20). Anmärkningsvärt är att en stor del av deltagarnas svar handlar om egenskaper som ligger hos barnet eller ungdomen eller i deras bakgrund, snarare än i stödstrukturerna runt om barnen och ungdomarna. Utifrån mitt underlag finns alltså en risk att mycket av ansvaret i deltagares tal läggs på barnen och ungdomarna själva, framförallt när det kommer till deras utmaningar och misslyckanden.

En möjlig konsekvens av deltagares sätt att tala om barnen och ungdomarna och sätt att se på uppdraget är att bara *vissa* perspektiv, och således enbart *vissa* barns och ungas villkor uppmärksammas. Det innebär inte att de berättelser deltagare belyst inte är riktiga, men de kompletteras inte av andra möjliga berättelser. Ett annat, kanske mer konkret, exempel på detta är hur sexuell läggning och könsöverskridande identitet eller uttryck inte uppmärksammas under någon workshop. Som tidigare nämnt är sexuella läggningar utöver heterosexuell samt könsidentiteter och -uttryck utöver tvåkönsnormen oerhört stigmatiserat, även olagligt, i många av världens länder. Det innebär att de kan vara skäl till asyl. Att deltagarna inte lyft dessa perspektiv kan reflektera att de inte aktivt arbetar med frågan inom deras verksamheter.

Rapportens frågeställningar har nu besvarats. I nästa kapitel ges en kort sammanfattning av rapporten samt dess slutsatser.

Sammanfattning och slutsatser

Syftet med föreliggande rapport har varit att belysa hur personal i kommunala verksamheter uppmärksammar ensamkommande barn och unga sett utifrån mångfaldsperspektiv. Detta för att kunna diskutera verksamheternas möjligheter att skapa jämlika förutsättningar för de barn och unga som finns i deras mottagande. Avslutningsvis presenteras i följande kapitel en kort sammanfattning av rapporten samt dess slutsatser.

I rapporten har följande frågeställningar besvarats:

- Hur talar deltagarna om ensamkommande barn och unga utifrån mångfaldsperspektiv?
- Hur förstår deltagarna uppdraget att säkerställa jämlika förutsättningar?
- Vilka konsekvenser kan talet om barnen och ungdomarna och sättet att se uppdraget ge för den praktik som skapas?

Mångfaldsbegreppet har i rapporten definierats utifrån två perspektiv: mångfald som rättighet och mångfald som frihet (sid. 7–10). Rättighetsperspektivet handlar om den variation av olikheter som finns i och mellan människor. I rapporten har jag utgått från de sju diskrimineringsgrunder som gäller i Sverige: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning och ålder. Grunderna representerar exempel på mänskliga olikheter som inte ska vara avgörande för människors livsvillkor. Mångfald som frihet handlar om att som människa få välja hur en vill definiera sig själv och definieras av andra.

Jag har också, utifrån statistik från SCB, försökt ge exempel på mångfald bland de ensamkommande barn och unga som kom till Sverige 2015 (sid. 11–15). Det har också inneburit en vidare beskrivning av mångfald sett utifrån diskrimineringsgrunderna. Men den statistik som finns till hands berättar egentligen inte särskilt mycket utifrån mångfaldsperspektiv, särskilt inte om vi är intresserade av att diskutera jämlikhet. Det har att göra med vilken typ av statistik som finns tillhands och dess omfattning. Men det har också att göra med de normer som ligger bakom hur diskrimineringsgrunderna är definierade. Jag har därför också problematiserat min utgångspunkt i rapporten, bland annat utifrån vanskligheten i att baserat på enskilda olikheter (kön, etnisk tillhörighet osv.) uttala sig om vad dessa betyder sett till barn och ungas olika förutsättningar och behov (sid. 15–17).

Sett till rapportens resultat uppfattar jag att deltagarnas tal om ensamkommande barn och unga utgått från ett tydligt kompensatoriskt perspektiv. Det innebär att deltagarna uppmärksammat olika grupper ensamkommande barn och unga, hur gruppernas villkor kan skilja sig åt (sid. 18–20) samt hur deltagarna i deras verksamheter arbetar för att jämna ut dessa villkor (sid. 21–22). Det finns också exempel på hur deltagare vill utveckla sitt arbete och sina verksamheter i syfte att skapa ett mer jämlikt mottagande av ensamkommande barn och unga (sid. 22). Men det finns också, enligt min tolkning,

behov av att ge deltagarna förutsättningar att i sitt arbete kontinuerligt och rutinmässigt problematisera och komplettera sina perspektiv.

Det handlar framförallt om att undvika de generaliseringar som kan komma av att uppmärksamma olika grupper ensamkommande barn och unga (sid. 23–25). Likt den tidigare forskning som nämnts (Stretmo, 2014 och 2018) finns det i mitt underlag exempel på beskrivningar av till exempel ”pojkers” och ”flickors” förutsättningar och behov som verkar vara baserat på *en del* pojkars och flickors situation men som, enligt min tolkning, görs aktuella för pojkar och flickor som grupper. Till exempel att ”pojkar lätt tar över” olika sammanhang. Att baserat på det perspektivet arrangera särskilda aktiviteter för enbart flickor, som en del verksamheter gör, kan säkerligen gynna vissa flickor, men sannolikt inte alla.

Det finns även risk att andra insatser uteblir, till exempel för pojkar som inte motsvarar dessa stereotypa antaganden om dem. Det finns också en risk att ojämlika villkor förklaras utifrån att barnen och ungdomarna är olika, istället för att söka förklaringar i hur barnen och ungdomarna bemöts på olika sätt av sin omgivning. Exemplet ovan visar på ett behov av att uppmärksamma hur könsroller kan påverka alla barn och ungas förutsättningar, oavsett könstillhörighet. Det visar också på vikten av att komplettera och problematisera med perspektiv utöver kön och med fokus på barnens och ungdomarnas omgivning.

Jag har gjort liknande analyser med hänvisning till deltagares diskussioner om hierarkier bland de ensamkommande barn och unga de arbetar med (enligt deltagarna beroende av barnens och ungdomarnas ålder, språk, religion och nationella ursprung) (sid. 24). Det har även saknats diskussioner om hur deltagarnas verksamheter arbetar för att inkludera barn och unga med könstillhörigheter som inte motsvarar den binära indelningen mellan flickor och pojkar samt sexuella läggningar utöver heteronormen. Detta trots att båda kan vara skäl för asyl och därför är viktiga perspektiv att beakta inom mottagandet av ensamkommande barn och unga, som i övrig omsorg och stöd för grupper som invandrat till Sverige.

Vad kan detta bero på, och hur kan arbetet utvecklas? I många av de verksamheter jag besökt verkar det finnas kompetens och vilja att applicera perspektiv på mångfald och jämlikhet *på* arbetet, men kanske inte förutsättningar att göra så i det. Med det menar jag att det hos många av de som deltagit i mina workshops finns kompetens och intresse att diskutera vad mångfald och jämlikhet i arbetet med ensamkommande barn och unga kan innebära. Baserat på dessa diskussioner är det samtidigt min uppfattning att personalen sannolikt inte har förutsättningar att tillämpa kompetensen och intresset i sitt vardagliga arbete. Framförallt handlar det, utifrån vad som framkommit under workshoppen, om brist på tid och en avsaknad av styrning.

Tid behöver avsättas för att deltagarna tillsammans med sina kollegor ska få möjlighet att uppmärksamma mångfald bland barnen och ungdomarna de arbetar med, samt diskutera barnen och ungdomarnas olika förutsättningar och behov. Det behöver leda till att man tillsammans konkretiserar och utvecklar hur man inom verksamheten kan arbeta för att skapa mer jämlika förutsättningar. Arbetet bör också, på de sätt som är möjligt, inkludera

barn och ungdomars egna röster. Några grundläggande frågor som kan behöva besvaras är följande:

- Vilka lagar gäller inom just vår verksamhet?
- På vilka sätt uppmärksammar lagarna perspektiv på mångfald och jämlikhet?
- Hur lever vi upp till dessa krav i våra arbetsätt och rutiner? Om vi inte gör det idag, vad behöver vi göra annorlunda?
- Har vi kompetens i mångfald och jämlikhet, eller behöver den tillföras?
- Hur kan barn och unga göras delaktiga i arbetet?

Det kan också handla om att ha en stående punkt på arbetsplatsträffar och andra möten, till exempel att alltid avsluta med en genomgång av det som diskuterats under mötet. Frågor att besvara kan vara:

- Vilka barn och unga har vi pratat om idag?
- Vilka förutsättningar och behov har vi kopplat till vilka barn och ungdomar? Baserat på vilka underlag gör vi kopplingarna? Stämmer de?
- Behöver vi tänka annorlunda för att inkludera alla barn och unga, oavsett kön? Könsidentitet eller uttryck? Sexuell läggning? Etnisk tillhörighet? Religion eller annan trosuppfattning? Funktionsnedsättning? Ålder? Finns det andra olikheter att beakta?

Sett till styrning behöver diskussionerna vara del av och utvecklas inom en tydlig systematik. Det behöver, med andra ord, finnas en röd tråd i arbetet som kontinuerligt följs upp. Diskrimineringslagen kan då vara ett stöd, även om, som tidigare nämnt, de reella kraven att arbeta utifrån den ser olika ut för de olika verksamheter rapporten berör.

För skolor föreligger alltså ett krav på att arbeta utifrån aktiva åtgärder i relation till elevernas situation.⁶¹ Med aktiva åtgärder menas ett förebyggande och främjande arbete för att inom en verksamhet verka för lika rättigheter och möjligheter utifrån samtliga sju diskrimineringsgrunder. Arbetet ska genomföras i fyra steg:

- Undersöka möjliga hinder för individens lika rättigheter och möjligheter.
- Analysera vad riskerna kan bero på och hur de kan åtgärdas.
- Åtgärda de hinder som uppmärksammas.
- Följa upp och utvärdera undersökningen, analysen och åtgärderna. Det ska sedan leda till nya undersökningar, analyser och åtgärder i en ständigt återkommande process.⁶²

Arbetet ska kontinuerligt dokumenteras och följas upp, vilket i skolor oftast görs i form av en så kallad likabehandlingsplan. Vanligen tas ny likabehandlingsplan fram varje läsår. För skolors räkning är det rimligt att ett utvecklingsarbete utifrån vad som framkommit i denna rapport bedrivs inom ramen för denna plan. DO har utvecklat ett material för skolor att använda sig av i arbetet med aktiva åtgärder, som ytterligare stöd.⁶³

⁶¹ SFS 2008:567, 3 kap 1§

⁶² SFS 2008:567, 3 kap 2§

⁶³ Diskrimineringsombudsmannen, 2018b

För de övriga verksamheterna (boenden, övrig socialtjänst, kultur och fritid) gäller kravet att arbeta utifrån aktiva åtgärder bara som arbetsgivare gentemot sina anställda. Men det finns självfallet inget som säger att verksamheter inte får utöka arbetet till att även gälla barnen och ungdomarna. Det finns även här ett stödmaterial att tillgå hos DO, det riktar sig dock mer generellt till kommunala verksamheters arbete med mänskliga rättigheter.⁶⁴

Diskrimineringsgrunderna och bestämmelserna om aktiva åtgärder kan vara ett lämpligt stöd för att på ett kontinuerligt och systematiskt vis uppmärksamma mångfald och jämlikhet i arbetet med ensamkommande barn och unga. Medans det i skolor redan ska finnas ett sådant arbete på plats kan det behövas att enskilda verksamheter inom socialtjänst samt kultur och fritid på egen hand bygger upp en sådan kontinuitet och systematik. Jag har ovan givit förslag på hur ett sådant arbete kan inledas och utvecklas.

Med hänvisning till den brist på kunskap om jämlikhet i tillgången till insatser inom socialtjänsten som Myndigheten för vård- och omsorgsanalys pekat på⁶⁵ finns det uppenbarligen behov av ett sådant systematiskt arbete, bland annat. Inte minst med tanke på att DO pekat på just ensamkommande barn och ungas tillgång till insatser och stöd som ett särskilt riskutsatt område sett till diskriminering.⁶⁶

Detta är självklart ett arbete som, utöver de verksamheter föreliggande rapport berör, är beroende av initiativ från flera aktörer på olika nivåer i det offentliga Sverige. Men för att som samhälle kunna leva upp till lagstiftningens övergripande formuleringar om delaktighet och jämlikhet finns det behov av att konkretisera vad dessa bestämmelser betyder i verksamheters vardagliga arbete med barn och unga.

⁶⁴ Diskrimineringsombudsmannen, 2018c

⁶⁵ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, 2018

⁶⁶ Diskrimineringsombudsmannen, 2018d

Bilaga 1. Frågor som använts under workshops

- På vilka sätt arbetar ni för att möjliggöra ensamkommandes integrering? Nämn så många exempel som möjligt! Varför arbetar ni på just dessa sätt?
- På vilka sätt skiljer sig förutsättningarna för att integreras mellan ensamkommande av olika kön? Vad behöver förändras för att jämna ut eventuella skillnader? Hur kan det bli möjligt?
- Har alla ensamkommande samma förutsättningar att integreras, oavsett deras sexuella läggning? Hur kan ni utveckla det arbetet?
- Har alla ensamkommande samma förutsättningar att integreras, oavsett etnicitet eller religion? Vad behöver förändras för att jämna ut eventuella skillnader? Hur kan det bli möjligt?
- På vilka sätt skiljer sig förutsättningarna för att integreras mellan ensamkommande med olika språk? Hur kan ni utveckla det arbetet?
- Hur jobbar ni för att anpassa för olika typer av funktionsnedsättningar? Hur kan ni på ett bättre sätt göra det?
- På vilka sätt skiljer sig förutsättningarna för att integreras mellan nyanlända som bor med sin familj och ensamkommande barn och unga? Vad behöver förändras för att jämna ut eventuella skillnader? Hur kan det bli möjligt?
- Vilka fritidsaktiviteter anordnas för ensamkommande i din kommun? Deltar alla? Vilka deltar inte? Hur kan alla ges möjlighet att delta?
- Har alla ensamkommande barn och unga som du möter ett socialt sammanhang? Vilka har det inte? Vad behöver förändras för att fler ska få det?
- På vilka sätt kan ensamkommande utveckla din kommun? Ges alla den möjligheten? Hur kan alla erbjudas den möjligheten?
- Vad är den enskilt viktigaste faktorn för att ensamkommande ska integreras? Hur kan alla barn och unga få tillgång till den?
- Vad är din kommun särskilt bra på i arbetet med att integrera ensamkommande? Hur kommer det sig att ni är bra på just det?
- Vad behöver din kommun utveckla för att på ett bättre sätt integrera alla ensamkommande ungdomar?
- Vilka ensamkommande går det bra för i din kommun? Vilka går det mindre bra för? Vad behöver förändras för att det ska gå bra för fler? Hur kan det bli möjligt?

Källhänvisningar

- Barnombudsmannen, 2018. *Viktiga åldersgränser i Sverige*.
<https://www.barnombudsmannen.se/for-dig-under-18/aldersgranser/>
- Datainspektionen, 2018. *Dataskyddsförordningen*.
<https://www.datainspektionen.se/lagar--regler/dataskyddsförordningen/>
- Diskrimineringsombudsmannen, 2018a. *Vad är diskriminering?*
<http://www.do.se/om-diskriminering/vad-ar-diskriminering/>
- Diskrimineringsombudsmannen, 2018b. *Förskolans och skolans aktiva åtgärder*. <http://www.do.se/framja-och-atgarda/forskolan-och-skolans-ansvar/>
- Diskrimineringsombudsmannen, 2018c. *Mänskliga rättigheter på hemmaplan*. <http://www.do.se/stodmaterial/kommun-landsting-och-civilsamhalle/manskliga-rattigheter-pa-hemmaplan/>
- Diskrimineringsombudsmannen, 2018d. *Arbete, bostad och socialtjänst*.
<http://www.do.se/om-do/vad-gor-do/arbetsliv-bostad-och-socialtjanst/>
- Diskrimineringsombudsmannen, 2018e. *Diskrimineringsgrunder som skyddas av lagen*. <http://www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/>
- ESF, 2018. *De horisontella principerna*.
<https://www.esf.se/en/Start/ESI-support/Vilka-ar-de-horisontella-principerna-/>
- Fores, 2018. *Migrationsinfo för alla, tredje utgåvan*. <http://fores.se/wp-content/uploads/2018/06/Migrationsinfo-f%C3%B6r-alla.pdf>
- Förenta Nationerna, 1951. *Convention and protocol relating to the status of refugees*.
- Migrationsverket, 2018a. *Om ensamkommande barn och ungdomar*.
<https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Om-ensamkommande-barn-och-ungdomar.html>
- Migrationsverket, 2018b. *Asylregler*.
<https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Att-ansoka-om-asyl/Asylregler.html>
- Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, 2018. *Lika läge för alla? Om omotiverade skillnader inom den sociala barn- och ungdomsvården*.
<https://www.varदानalys.se/rapporter/lika-lage-for-alla/>
- Proposition 2007/08:95. *Ett starkare skydd mot diskriminering*.
- RFSL, 2017. *En värld för alla – att arbeta globalt med sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck och könskaraktäristika*.
https://www.rfsl.se/wp-content/uploads/2017/12/RFSL_handbok_En-v%C3%A4rld-f%C3%B6r-alla_uppslag.pdf
- SCB, 2018a. *Ensamkommande flyktingbarn efter kön, ålder och medborgarskap. År 2002 – 2017*.
http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE_0101_BE0101P/Ensamkommande/?rxid=17182d47-e7d9-460e-8474-1f07a06f6e7e
- SCB, 2018b. *På tal om kvinnor och män – lathund om jämställdhet 2018*.

https://www.scb.se/contentassets/528dd6d093b64a38895735f333a89a8a/le0201_2017b18_br_x10br1801.pdf

- Sen, 2006. *Identity and Violence – the illusion of destiny*. W. W. Norton & Company. New York.
- SFS 1974:152. *Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform*.
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*.
- SFS 2010:800. *Skollag*.
- SFS 2008:567. *Diskrimineringslag*.
- SFS 2005:716. *Utlänningslag*.
- Skolinspektionen, 2018. *Utmanande undervisning för högpresterande elever*. <https://www.skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapporter/Publikationer/Granskningsrapport/Kvalitetsgranskning/utmanande-undervisning-for-hogpresterande-elever/>
- Skolinspektionen, 2017a. *Skolhuvudmännens mottagande av nyanlända elever i grundskolan*. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2017/skolhuvudmannens-mottagande-av-nyanlanda-elever-i-grundskolan/skolhuvudmannens-mottagande-av-nyanlanda-elever-i-grundskolan.pdf>
- Skolinspektionen, 2017b. *HVB-placerade elevers utbildning i kommunala grundskolor*. https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/riktade-tillsyner/2017/hvb/rapport_hvb_skolinspektionen_23maj2017.pdf
- Skolinspektionen, 2009. *Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan*. <https://www.skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapporter/Publikationer/Granskningsrapport/Kvalitetsgranskning/Skolsituationen-for-elever-med-funktionsnedsattning-i-grundskolan/>
- Skolverket, 2018. *Stärka likvärdigheten i utbildningen*. <https://www.skolverket.se/temasidor/starka-likvardigheten-i-utbildningen>
- SOU 2017:92. *Transpersoner i Sverige. Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor*.
- Stretmo, 2014. *Governing the unaccompanied child – media, policy and practice*. Göteborg studies in sociology No. 56. Department of Sociology and Work Sciences, University of Gothenburg.
- Stretmo, 2018. *Ungdomstid i (oviss) väntan – mottagande av ensamkommande barn i Nacka kommun*. FoU Södertörns skriftserie nr 163/18
- Svenska Afghanistankommittén, 2018. *Religion i Afghanistan*. <https://sak.se/afghanistan/religion>
- UNICEF, 2018. *Barn med funktionsnedsättning ska inkluderas i samhället*. <https://unicef.se/fakta/barn-med-funktionsnedsattning>
- Swanstein & Henrikz, 2018. *Diskrimineringslagen – från princip till praktik*. Studentlitteratur AB.
- Wikström, 2009. *Etnicitet*. Liber AB: Malmö.